

עבודה וגויה) וכן אסורה עבודה בקדשים וגזתן – כל זאת כדי לרומם את הקרבן.
 (תמורה) על דרך הסייג נקבע דין התמורה, כי אילו היה מותר להחליף את הרע בטוב – היו מחליפים את הטוב ברע, ואומרים שזה טוב יותר. על כן נקבע בו הדין:

”וְהִקְהָה הוּא וְתִמְוַרְתּוֹ יְהִיֶה קִדְשׁ” (ויקרא כז, לג).

קנס (חומש) הטעם לכך שנצטוונו שכל מי שפודה דבר מקדשיו יוסיף חומש ברור, כי אדם קרוב אצל עצמו (בכלי סנהדרין ט, ב ועוד), וטבעו תמיד לנטות לחוס על ממונו, ועל כן לא ידקדק בדמי הקדש ולא יעשה מאמץ להציגו (בפני מומחים) כך שערכו יועמד על אמתתו. לכן נכפתה עליו תוספת, כך שיימכר לאחר בערכו.

כל זאת כדי שלא יזלזלו במה שנקרא שם ה' עליו ובמה שמתקרבים אליו על ידיו.
 שריפת מנחת כהן: נראות לכבוד העבודה
 11 הטעם לשריפת מנחת כהן הוא שכל כהן רשאי להקריב את קרבנו בעצמו, ואם כן ייתכן שהוא יביא מנחה ויאכלנה בעצמו, ונמצא שכאילו לא עשה דבר כלל, כי מכל מנחת יחיד לא קרב אלא לבונתה וקומץ. ולא זו בלבד שקרבן זה כה קטן, אלא שגם מביאו יאכלנו – אין זה נראה כמו עבודה כלל, ולכן היא נשרפת.

דיני קרבן פסח: זיכרון החיפזון, הכנה מראש והדגשת הברית

11 לשריפת מנחת כהן – בכל המנחות, מקטיר מהן הכהן קומץ, כמות הנלקחת בכף היד, ואת הלבונה שעליה, והשאר נאכל לכהנים; ואילו מנחת כהן אינו מקטיר ממנה קומץ, אלא שורף אותה כליל, שנאמר: “וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן, כָּלִיל תִּהְיֶה לָאֵל תֹּאכְלֶה” (ויקרא ו, טו; מעשה הקרבנות יב, ט; ללבונה, ראו לעיל 7).

12 זיכרון החיפזון: אשר לדינים המיוחדים לפסח, והם א) שעליו

12 זיכרון החיפזון) לדינים המיוחדים לפסח וכו' – החובה לאכול את בשר הפסח כשהוא צלוי ושלים ובמקום אחד,

הרחבות ועיונים

10 “על דרך הסייג נקבע דין התמורה – הסבר זה הובא גם בהלכות החותמות את ספר קרבנות, ומעמיד אותו על תיקון המידות: “וְיָרְדָה תוֹרָה לְסוֹף מִחֻשְׁבַּת הָאֲדָם וּקְצַת יִצְרוֹ הָרַע; שִׁטְבְּעוּ שְׁלֹאֲדָם נוֹטָה לְהַרְבוֹת קִנְיָנוּ וְלַחוּס עַל מְמוֹנוֹ, וְאִף עַל פִּי שְׂנֵדָר וְהַקְדִּישׁ, אֲפָשֶׁר שְׁחֹזַר בּוֹ וְנָחַם, וְיִפְדֶּה בְּפָחוֹת מִשְׁוִיוֹ. אֲמָרָה תוֹרָה: אִם פָּדָה לְעַצְמוֹ – יוֹסִיף חֲמִשׁ. וְכֵן אִם הַקְדִּישׁ בְּהִמָּה קִדְשֵׁת הַגּוֹף, שְׁמָא יִחְדַּר

בו, וכינן שאינו יכול לפדותה – יחליפנה בפחותה ממנה. ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה – יחליף היפה ברע, ויאמר 'טוב הוא'. לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף... וכל אלו הדברים כדי לכף יצרו ולתקן דעותיו. ורב דיני תורה אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות ולישר כל המעשים” (תמורה ד, 32-33; למונח “עצות מרחוק”, ראו 20 מהרחבות שם).

להיאכל "צלי אש" (שמות יב, ח-ט) דווקא, ^(ב) "בבית אָחַד [...] ^(א) וְעֵצָם לֹא תִשְׁפְּרוּ בוֹ" – לכולם טעם ברור. כי כמו שהמצה היא בשל החיפזון, כך ^(א) הצלייה היא בשל החיפזון, ואין שהות לעשות מיני מאכלים ולתקן מזונות, ^(א) ואסור אפילו להשתהות כדי לשבור את עצמותיו ולהוציא את מה שבתוכו, כי כבר צוין עיקר העניין בכל זה, והוא שנאמר: "וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן" (שם, יא). בשל החיפזון אין פנאי להתמהמה כדי לשבור עצמות ^(ב) ולא להוציא ממנו מבית לבית ולחכות לשליח עד שישוב, וכל אלה מעשי עצלות והתמהמהות.

המטרה היתה להכריח חיפזון ומהירות, כדי שאף אחד לא יתעכב ויחמיץ את היציאה עם כלל האנשים כך שניתן יהיה להזיק לו ולהורגו. נסיבות אלה הונצחו לעד, לזיכרון כיצד היה הדבר, כמו שנאמר: "וְיִשְׁמְרֶתְךָ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה [מִיָּמִים יְמִימָה]" (שם יג, א).

13 בני חבורה) אשר לכך שהוא אינו נאכל אלא למנויו – זאת כדי לזרז לרוכשו, ושלא יסמוך אדם על אחד מקרוביו או חבר או מי שיזדמן לו לפגוש, ובשל כך לא ידאג לו מלכתחילה.

^(על) אשר לאיסורו על הערלים – דבר זה ביארו החכמים ז"ל, כי הם אמרו שמשפּאָרְכָה שהותם במצרים הם ביטלו את מצות מילה, כדי להידמות למצרים (שמות רבה א, ח). וכאשר ציווה על הפסח והתנה בו שלא יישחט אלא לאחר מילת עצמו ובניו ובני ביתו ואז יִקְרַב לְעֵשְׂתוֹ (שמות יב, מח) – נימולו כולם, והיה דם מילה מתערב בדם הפסח בשל רוב הנימולים כמו שאמרו (חז"ל), ולכך רמז באומרו: "מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֵּיךָ" (יחזקאל טו, ר) – דם פסח ודם מילה (פסיקתא דרב כהנא, ויהי בחצי הלילה, ד; פרקי דרבי אליעזר, כט).

הלאומי ושותפות הברית עם ה' (ג, 25טו). "מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֵּיךָ" – שנאמר במשל יחזקאל על הולדת עם ישראל במצרים: "וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאָרְאֶה מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֵּיךָ, וְאָמַר לְךָ בְּדַמֵּיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדַמֵּיךָ חַיִּי" (יחזקאל טו, א). ועם ישראל נגאל בזכות ברית הדמים הכפולה: דם שחיטת השה בפסח, שהיה בגדר אליל מצרי, שנצטוו ישראל לשחוט אותו "כדי להתנער מאותן דעות ולפרסם את הפסח" (פסקה 3); ודם ברית המילה.

שנאמר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַהִיא, צָלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרִירִים יֹאכְלֶהוּ. אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁל מִבְּשֵׁל בְּמַיִם, כִּי אִם צָלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קְרָבּוֹ" (שמות יב, ח-ט; קרבן פסח ח-ט). ^(ב) "בבית אָחַד יֹאכַל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה, ^(א) וְעֵצָם לֹא תִשְׁפְּרוּ בוֹ" (שם, מו). שהמצה היא בשל החיפזון – שנאמר: "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עִנִּי, כִּי בְּחִפְזוֹן יֵצְאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (דברים טו, א). ^(א) להשתהות כדי לשבור את עצמותיו ולהוציא את מה שבתוכו – שבירת העצמות באה כדי להוציא את מוח העצמות ולאכול כל חלק שניתן לאכול מן הבהמה. ובקרבן הפסח נאסרה כל פעולה הגורמת עיכוב באכילתו, כדי להדגיש את החיפזון שהיה ביציאת מצרים.

המטרה היתה וכו' – בפסח מצרים נצטוו ישראל להימנע מלהתעכב מלצאת מצרים. נסיבות אלה הונצחו לעד, לזיכרון כיצד היה הדבר – כמו שמפורש בתורה, שהאכילה בחיפזון באה להזכיר את החיפזון שהיה ביציאת מצרים, שנאמר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי לְיָמֵי חִיֶּיךָ" (שם). בכך אנו זוכרים את "חסד ה' עלינו בכך ששחרר אותנו מִתַּחַת סִבּוֹת מִצְרָיִם" (שמות ו-ז, א) "לעיל ב, לא, ג, 9ג).

13 בני חבורה) אלא למנויו – קבוצת אנשים שנמנו לשחוט יחד את הפסח ולאכול אותו בחבורה אחת, שנאמר: "אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תְּכַסּוּ [=תימנו, מלשון 'מכסת נפשות'] עַל הַשָּׂה" (שמות יב, ד; קרבן פסח א, א). אילו היה מותר להקריב את הפסח בלי הכנה מראש, היו עלולים כמה מן הבריות לסמוך על אחרים ולהישאר בלי קרבן. ועוד, יש יחס של כבוד לקרבן שנמנים עליו מראש.

^(על) אשר לאיסורו על הערלים – נוסף על הטעם שנאמר בכל קרבן, שאכילתו על ידי הערל היא בגדר זלוזל (פסקה 9). והתנה בו שלא יישחט וכו' – כלומר, כדי לזרז את העם להימול, התנה ה' את שחיטת הפסח במילה, ויש בזה גם טעם למצווה לדורות, שכדי לזכור את הסכנה להידמות למצרים, אסרה תורה גם בפסח דורות לאכול ממנו מי שהוא ערל, מפני שאחד מטעמי המילה הוא הבידול